

STUNDU PLĀNS: APDRAUDĒJUMI INTERNETĀ

3. – 6. klašu skolēniem

Apraksts: Šis stundu plāns ir izstrādāts, lai palīdzētu skolēniem, kuri izmanto internetu, identificēt un novērst situācijas, kas varētu apdraudēt viņu drošību un darbošanos internetā.

Ilgums: ~40 minūtes

Mācību stundas mērķi:

- Palielināt skolēnu zināšanas par interneta drošības jautājumiem
- Palīdzēt skolēniem noteikt apdraudējumus internetā
- Palīdzēt attīstīt kritiskās domāšanas un lēmumu pieņemšanas prasmes, kas saistītas ar datora un interneta izmantošanu
- Veidot prasmes sevi pasargāt, izvairoties no nepiemērotas uzvedības un darbībām tiešsaistē

Pēc šīs mācību stundas skolēni varēs:

- Noteikt, kas ir personiska informācija
- Izvērtēt riskus, kas saistīti ar komunikāciju ar reālajā dzīvē nepazīstamām personām
- Noteikt, kuras personas ir piemērotas tiešsaistes komunikācijas veidošanai
- Izvairīties no nepiemērotas uzvedības un darbībām tiešsaistē

Papildu izdales materiāli:

- Informācija par tīmekļa vietnēm, kas satur informāciju par drošību internetā: www.drossinternets.lv, www.draudzigsinternets.lv u.c.
- Interneta izmantošanas noteikumi/ līgums, kuru bērniem pārrunāt ar vecākiem

Stundas plāns sastāv no 7 daļām, aptverot būtiskākos jautājumus par apdraudējumiem internetā. Stundu plānu satura izklāsta beigās atradīsiet papildu uzdevumus un aktivitātes, kas piemēroti stundas tēmai.

Stundu plānu sagatavojuši *Net-Safe Latvia* Drošāka interneta centra speciālisti izmantojot www.safesurfingkids.com materiālus. Skolotāji drīkst stundu plānus mainīt, papildināt un pielāgot pēc nepieciešamības. Vairāk informācijas par drošību internetā www.drossinternets.lv!

STUNDU PLĀNA SATURS

1. daļa: Svešinieks = Apdraudējums

Pārrunājiet drošības noteikumus, kas saistīti ar tikšanos ar svešiniekiem uz ielas un mājās. Atgādiniet par noteikumiem:

Uz ielas:

- teikt „NĒ”
- skriet prom/ izvairīties no kontakta
- vērsties pēc palīdzības / pastāstīt par notikušo vecākiem/ aizbildņiem

Mājās:

- Nekad neatvērt durvis svešiniekiem, ja mājās nav pieaugušo

Pastāstiet, ka šie paši noteikumi ir attiecināmi arī uz internetu, jo arī internets ir tikai vide:

Atgādiniet, ka bērniem vienmēr būtu jāpastāsta saviem vecākiem, ja kāds vēlas ar viņiem uzsākt saraksti/ draudzību tiešsaistē!

2. daļa: Darbošanās internetā ir kā masku balles / Haloween svētku apmeklējums

Pastāstiet skolēniem, ka:

- Internetā mēs katrs pavisam vienkārši varam izlikties par kādu citu un to, ka cilvēks stāsta patiesību par sevi, mēs varam zināt tikai tad, ja pazīstam šo cilvēku reālajā dzīvē. Mēs katrs nēsājam masku.
- Jebkurš svešinieks var izlikties un teikt, ka ir tavs draugs, taču tas nenozīmē, ka tā arī ir patiesībā, jo to, kas slēpjas aiz tiešsaistes maskas, noteikt ir neiespējami.

3. daļa: Vienošanās par drošiem datora lietošanas noteikumiem

Interneta izmantošanas noteikumi skolā:

Iepazīstiniet skolēnus ar skolas/ klases datora lietošanas noteikumiem, kuras tīmekļa vietnes skolā drīkst apmeklēt, kādiem mērķiem un cik ilgi dators ir izmantojams skolā/ lasītavā/ datorklasē.

Interneta izmantošanas noteikumi mājās:

- Izstāstiet, ka bērniem arī mājās ar vecākiem kopīgi ir jāpārrunā un jāvienojas par datora izmantošanas noteikumiem un jāievēro vecāku noteiktie ierobežojumi!
- Noteikti informējiet vecākus, ka ar bērniem ir pārrunāti interneta izmantošanas noteikumi un informējiet par nepieciešamību šos jautājumus pārrunāt ar bērniem arī mājās; vērsiet vecāku uzmanību uz nepieciešamību pārrunāt, kādu informāciju par savu ģimeni bērns drīkst atklāt internetā; informējiet, ka ir jāvienojas par laiku, ko bērns drīkst pavadīt pie datora; informējiet par iespēju mājās uzstādīt interneta satura filtrus, lai nodrošinātu, ka bērns nesaskaras ar bērnam nepiemērotu interneta saturu.

Atgādiniet, ka ja bērns, izmantojot datoru skolā vai mājās, saskaras ar kaut ko nesaprotamu vai ko tādu, kas liek viņam justies slikti/ neērti, par to ir jāpastāsta pieaugušajiem un jālūdz viņu palīdzība.

4. daļa: Paroles internetā

Pārrunājiet ar skolēniem paroli nozīmību internetā, atgādiniet, ka parole ir ļoti personiska informācija un ar to nevajadzētu dalīties ne ar vienu, reālajā dzīvē paralēles var vilkt ar mājas durvju atslēgu. Atgādiniet, ka gadījumos, kad tiek uzlauzti profili vai e-pasta konti – parasti nav vainojami mistiski „hakeri”, bet gan bērna „draugi”, kas paroli ir uzminējuši.

Pārrunājiet noteikumus drošas paroles izveidei:

- **Neviens to nezina!**
Izņēmums ir vecāki vai citi ģimenes locekļi. Atgādiniet, ka draudzība ir ļoti gaistošs jēdziens, un ja šodien bērni ir labākie draugi vai draudzenes, tad tas tā var nebūt rīt, un vakardienas labākais draugs tad var pavisam vienkārši veikt nejaukas darbības bērna profilā vai to dzēst.
- **Tā ir unikāla un neatkārtojama!**
Atgādiniet, ka pasaulē populārākās paroles ir ciparu kombinācija „123456” un vārds „parole”; Kā arī mājdzīvnieku, māsu un brāļu vārdu, personas koda vai mobilā telefona numura izmantošana kā paroles – ir ļoti nedrošas paroles, jo šo informāciju var vienkārši uzminēt kāds, kurš kaut nedaudz pazīst bērnu.
- **Kas tāds, ko tu pats neaizmirsti!**
Arī pārāk sarežģītu paroli izmantošana nav droša, jo, aizmirstot paroli, visbiežāk tiek zaudēta iespēja piekļūt e-pastam, profilam u.tml.
- **Vismaz 8 zīmes, kas satur simbolus un ciparus!**
Atgādiniet par iespējām burtus aizvietot ar cipariem un izmantot simbolus, piemēram, I vai L = 1, S = 5 vai \$, A=@ u.tml.
- **Netiek lietota, lai reģistrētos citur!**
Atgādiniet, ka vienādas paroles izmantošana nodrošina vēl lielāku risku un to, ka kāds varētu tikt klāt ne tikai tai informācijai, kas ir iekļauta profilā, bet arī e-pastam un citviet; Uzsveriet, ka nav jau jālieto pilnīgi atšķirīgas paroles – pilnīgi pietiekoši ir nomainīt kaut vai daļu no paroles.
- **Nav pierakstīta blociņā, telefonā, vai kur citur!**
Visdrošāk ir glabāt to savā galvā!
- **Tiek regulāri atjaunināta un mainīta!**
Nav nepieciešams mainīt visu paroli, pietiek, ja tiek mainīta tās daļa.

5. daļa: Vēstules/ sarakste tiešsaistē

Informējiet skolēnus par apdraudējumiem, kas saistīti ar e-pasta vēstulēm un saraksti tiešsaistē:

Neatveriet e-pastu no svešiniekiem:

- Pats e-pasts var saturēt vīrusus
- E-pasts var saturēt bērniem nepiemērotu informāciju, var būt aizskarošs vai citādi kaitīgs

Neatveriet e-pastu pielikumus no svešiniekiem:

- Failu nosaukumus ir pavisam vienkārši pārsaukt un ir iespējams pielikumu, kurš it kā ir bilde, pārveidot par vīrusu saturošu programmatūru
- Visbiežākā vīrusu izplatība internetā notiek tieši ar e-pasta pielikumiem vai pārsūtītiem failiem

Neklikšķiniet uz saitēm, par kuru saturu neesat pārliecināti

- Gan saīsinātās saites portālos *Draugiem.lv*, *Twitter.com*, kā arī *Skype* programmā no svešiniekiem saņemtām saitēm neklikšķināt, jo tās var saturēt vīrusus

Neatklājiet savu e-pasta adresi, ja vien tas patiešām nav nepieciešams

- Iespēja saņemt ļoti daudz reklāmas un nevajadzīga satura e-pastus (spam jeb surogātpasta vēstules)
- Pirms norādīt savu e-pasta adresi, iepazīties ar portāla privātuma aizsardzības noteikumiem

Aizskaroša satura un aizvainojoši/ draudus saturoši e-pasti

- Vienmēr par notikušo pastāstīt pieaugušajiem, ar kuriem kopā risināt situāciju.
- Nekad nemēģināt atriebties, nosūtīt atpakaļ kādu atriebības vēstuli vai aizvainot personu, jo tad bērns no cietušā arī kļūst par varmāku

6. daļa: Informācija, kuru varam atklāt tiešsaistē

Pārrunājiet ar bērniem to, kas ir privāta/ publiska informācija internetā, kādu informāciju par sevi drīkst atklāt un kāda jāpatur noslēpumā:

Personiska informācija, kuru nevajadzētu atklāt internetā:

- Dzīvesvietas adrese (pilnīgi pietiek ar aptuvenu atrašanās vietu)
- Tālruņa numurs
- Tavs augums, svars
- Tavi plāni (došanās ceļojumā, treniņa apmeklēšana u.tml.)
- Informācija par ģimeni (vecāku nodarbošanās, finansiālais stāvoklis, materiālas lietas)

Personiska informācija, kuru vari atklāt tikai, ja esi pārliecināts, ka to redzēs tevis aptiprinātas personas:

- Informācija par skolu un klasi, kurā mācies (to vari atklāt, tikai, ja esi drošs, ka informāciju redzēs tevis apstiprinātas personas)
- Privātas fotogrāfijas (pārrunājiet, kādas ir piemērotas fotogrāfijas, ievietošanai internetā)

Personiska informācija, kuru droši vari atklāt internetā: Lietas, kas tev patīk/ nepatīk

Kontroles jautājumi, kurus varat uzdot skolēniem par informācijas ievietošanu tiešsaistē:

Jā, šo informāciju es varu atklāt:	Nē, šo informāciju labāk neatklāt:
Vai tev patīk zilā krāsa? Vai tev garšo šokolādes saldējums? Kāds mājdzīvnieks tev ir? Kāda ir tava mīļākā filma?	Uz kuru kinoteātri tu ej visbiežāk? Kuru sporta/ mūzikas skolu apmeklē? Ko tu plāno darīt nedēļas nogalē?

7. daļa: Iepazīšanās internetā

Pārrunājiet ar bērniem riskus, kas saistīti ar iepazīšanos internetā:

- Atgādiniet par to, cik viegli ir izlikties par kādu citu tiešsaistē un cik viegli ir melot par savu dzimumu, vecumu un citām personiskām lietām internetā.
- Informējiet, ka ja kāds, kuru bērns nepazīst reālajā dzīvē, lūdz apstiprināt draudzību tiešsaistē, pirms draudzības apstiprināšanas par to ir jāinformē vecāki. Īpaša uzmanība jāpievērš situācijām, kad draudzību lūdz apstiprināt pieaugušais!
- Ja nu tomēr bērns nolemj, ka tiešām vēlas satikties ar internetā iepazīto personu reālajā dzīvē, obligāti par to ir jāinformē vecāki! Vislabāk, ja uz tikšanos iesi kopā ar saviem vecākiem vai citu pieaugušo, kuram uzticies!

KOPSAVILKUMS

Atgādiniet bērniem:

- Vienojieties ar skolotājiem un vecākiem par interneta lietošanas noteikumiem un ievērojiet tos!
- Vienmēr pārrunājiet ar pieaugušajiem to, ko jūs darāt/ atklājat internetā!
- Ja rodas problēmas – lūdziet palīdzību pieaugušajiem!

PAPILDUS IZMANTOJAMIE MATERIĀLI UN AKTIVITĀTES

1. AKTIVITĀTE: Diskusija

Aiciniet skolēnus kopīgi diskutēt un pārrunāt situācijas. Sekojiet līdzi, lai skolēnu atbildes būtu vispārīgas un par tēmu, atbildes nedrīkst būt personiskas un veltītas kāda konkrēta cilvēka apspriešanai.

- A. Anna jau pāris dienas internetā sarunājas ar Santu, meiteni, kurai iepatikās Annas kaķa bilde. Santa stāsta, kur viņa dzīvo, cik viņai gadi, kurā skolā viņa mācās. Šos pašus jautājumus Santa uzdod arī Annai.
- Santa jautā Annai kur viņa dzīvo, vai Anna drīkst to stāstīt?
  - Vai un ko Anna drīkst par sevi atklāt?
  - Vai var droši ticēt tam, ko Santa stāsta?
- B. Mārtiņš kopā ar draugu no paralēlklases Kārli pēc skolas internetā (izmantojot *Skype*) strādā pie kopīga projekta skolai, reizēm viņi kopā pārrunā arī mājas darbus un kopīgi mācās lielajam kontroldarbam, kas būs parīt. Kārlis ierosina, ka viņiem pirms stundām vajadzētu satīties un pārrunāt neskaidros jautājumus – vai tas ir droši? Vai arī šajā situācijā Mārtiņam būtu jāprasa vecāku atļauja pirms tikties?
- C. Linda sarunājās ar draugu tiešsaistē, kurš pēkšņi atsūta ziņu, ka viņam šķiet, ka Lindas datoram ir kādas problēmas un viņš tās varētu atrisināt, ja Linda viņam nosūtītu datora paroli. Kā Lindai rīkoties?
- D. Juris ir saņēmis e-pastu no kādas loterijas, kas apgalvo, ka viņa e-pasta adrese ir nejauši izvēlēta kā laimīgā e-pasta adrese un nu viņš ir laimējis lielu naudu. Viss, kas Jurim ir jādara, ir jānosūta sava adrese, telefona numurs un bankas konta informācija, lai tiktu pie laimesta. Kā Jurim ir jārīkojas?
- E. Tīna saņem draudzības uzaicinājumu no kādas sievietes Bērziņa kundzes, kura apgalvo, ka ir matemātikas skolotāja un labprāt palīdzētu Tīnai un pasniegtu viņai privātstundas. Bērziņa kundze interesējas, kurā skolā Tīna mācās un kā sauc viņas matemātikas skolotāju. Vai Tīnai to pateikt?

2. AKTIVITĀTE: Plakāti par drošību internetā

Pēc apspriestās tēmas jūs varat ierosināt bērniem veidot plakātus ar drošības noteikumiem internetā. Varat veidot plakātu izstādi vai konkursu par skaistāk izveidoto plakātu. Plakātu izstrādi var uzticēt izstrādāt gan individuāli, gan grupās.

3. AKTIVITĀTE: Zelta noteikumi

Izstrādājiet „10 ZELTA noteikumus” interneta izmantošanai skolā/ klasē vai mājās. Aiciniet bērnus savstarpēji diskutēt par to, kāpēc ir nepieciešami ierobežojumi, un mudiniet bērniem pašiem domāt par to, kāda veida ierobežojumi apmierinātu viņus.

4. AKTIVITĀTE: Paroles internetā

Nākamajā lapā atradīsiet darba lapu par parolēm internetā. Vēlreiz pārrunājiet drošas paroles veidošanas principus un kopā ar bērniem (uzdevumu var dot gan individuāli, gan grupās) izdomājiet, kuras paroles ir piemērotas „Anniņas profilam”.

Pareizās atbildes: mur1sjurnal@; gaisizilajur@; Jurmalairfors@; @nn1na2001; miliemaniJurisMuris

DARBA LAPA: Paroles internetā

Anniņa ir izveidojusi profilu sociālajā tīklā un šobrīd domā, kādu paroli izvēlēties. Anniņai ir kaķis Muris un viņas mīļākā krāsa ir gaiši zila, viņai ir mazais brālis Juris un viņa dzīvo Jūrmalā, Anniņas telefona nr. ir 21235433.

Savā profilā Anniņa ievietoja šādu informāciju:

Dzimšanas diena: 16.06.2001.

Iesauka/ mīļvārdiņš: mazā pele

E-pasta adrese: anninaa@pasts.lv

Viņas albumā ir redzamas daudz fotogrāfijas ar kaķi Muri un mazo brāli Juri.

Izvēlies, kuras no parolēm būtu drošas Anniņas profilam:

12345678	Jurmalairfors@	Parole111
Mur1sjurnal@	16062001	juris
muris	000000	@nn1na2001
21235433	mazaPele	12345678900987654321
gaisizilajur@	anninaa	miliemaniJurisMuris